

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

30 maja 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Marta Romańska (przewodniczący)

SSN Monika Koba

SSN Roman Trzaskowski (sprawozdawca)

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 30 maja 2025 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej Bank w W. Oddział w P.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie
z 29 czerwca 2021 r., VI ACa 918/20,
w sprawie z powództwa P.G., K.D. i M.D.
przeciwko Bank w W. Oddział w P.
o zapłatę i ustalenie,

1) oddala skargę kasacyjną;

2) zasądza od pozwanego na rzecz powodów, z tytułu kosztów postępowania kasacyjnego, kwotę 5400 (pięć tysięcy czterysta) zł z odsetkami w wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego za czas po upływie tygodnia, od dnia doręczenia niniejszego wyroku pozwanemu do dnia zapłaty.

Monika Koba

Marta Romańska

Roman Trzaskowski

(K.L.)

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 29 czerwca 2021 r. Sąd Apelacyjny w Warszawie oddalił apelację Bank z siedzibą w W. od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 8 września 2020 r. ustalającego, że Umowa Kredytu Mieszkaniowego nr [...] z dnia 20 sierpnia 2008 r. zwarta przez P.G., K.D., M.D. z Bank S.A. w W.1 (poprzednik prawny pozwanego: dalej – „Bank”) jest nieważna (pkt 1), zasądzającego od Banku na rzecz powodów łącznie kwotę 58.586,50 zł oraz kwotę 63.706,46 CHF - w obu przypadkach wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie za okres od dnia 18 czerwca 2019 r. do dnia zapłaty (pkt 2), oddalającego powództwo główne w pozostałej części (pkt 3) oraz rozstrzygającego o kosztach postępowania (pkt 4).

Okoliczności sprawy istotne na obecnym etapie postępowania – z uwzględnieniem utrwalonego orzecznictwa Sądu Najwyższego dotyczącego kredytów denominowanych w walucie obcej (indeksowanych do takiej waluty) oraz treści zarzutów kasacyjnych – przedstawiały się następująco:

W 2008 r. P.G. i K.D. poszukiwali kredytu na zakup nieruchomości w celu zaspokojenia własnych potrzeb mieszkaniowych. Zakup nieruchomości nastąpić miał za cenę ustaloną w złotych polskich („PLN”). W tym celu udali się do Banku, gdzie pracownik stwierdził, że nie mają oni zdolności do uzyskania kredytu w PLN, natomiast mają możliwość zaciągnięcia kredytu denominowanego we frankach szwajcarskich („CHF”). W związku z tym w dniu 7 lipca 2008 r. powodowie złożyli w Banku wniosek o udzielenie kredytu mieszkaniowego na kwotę 440.000,00 zł w walucie CHF, na 360 miesięcy, w celu zakupu domu na rynku pierwotnym.

W dniu 20 sierpnia 2008 r. powodowie zawarli z Bankiem umowę o kredyt mieszkaniowy nr [...] („Umowa”) w kwocie 226.876,00 CHF, na okres od 20 sierpnia 2008 r. do 6 czerwca 2038 r., oprocentowany według zmiennej stopy procentowej (Libor 3M + marża).

W Umowie wskazano m.in., że:

- kredyt jest przeznaczony na pokrycie kosztów zakupu bliżej oznaczonej nieruchomości mieszkaniowej i zabezpieczony (m.in.) hipotecznie (§ 1 ust. 1-5 Umowy);

- kredyt zostanie wypłacony w złotych wg kursu kupna waluty, zgodnie z obowiązującą w Banku w dniu uruchomienia kredytu/transzy kredytu, tabelą kursów walut dla produktów hipotecznych w Banku („Tabela kursów”; § 2 ust. 1 Umowy);

- w przypadku kredytu udzielonego (m.in.) w CHF kapitał/odsetki (m.in.) wyrażone w walucie obcej będą spłacane w złotych jako równowartość kwoty (podanej w walucie) przeliczonej wg kursu sprzedaży walut zgodnie z Tabelą kursów obowiązującą w Banku w dniu spłaty zobowiązania określonym w harmonogramie albo - w przypadku wpłat dokonywanych nieterminowo - z dnia wpłaty (§ 13 ust. 4 Umowy).

Kredyt denominowany w CHF zaproponowano powodom ze względu na brak zdolności kredytowej do uzyskania kredytu w złotych polskich. Powodowie nie mieli w praktyce możliwości zapoznania się z treścią Umowy przed jej podpisaniem i polegali na zapewnieniach pracowników Banku, że taki model kredytu jest jedynym dostępnym dla nich z uwagi na wymóg zdolności kredytowej. Umowa została zawarta w oparciu o wzorzec (projekt) przygotowany jednostronnie przez pozwanego i powodowie nie mieli możliwości negocjowania jej warunków, co dotyczyło także postanowień dotyczących mechanizmu indeksacji.

Z tytułu kredytu w dniu 16 września 2008 r. Bank wypłacił kredytobiorcom w kwotę 430.001,59 zł, która przeliczona została po kursie 2,0599 zł, i ustalił saldo kredytu w walucie CHF na kwotę 208.748,77 CHF.

W wyniku Aneksu z dnia 10 października 2011 r. powodowie uzyskali możliwość spłaty rat w CHF.

Powodowie od 6 października 2008 r. do 12 października 2011 r. dokonywali spłat rat w złotych polskich, uiszczając łącznie kwotę 63.733,24 zł (w tym kwotę 58.586,50 zł w okresie od 6 stycznia 2009 r. do 12 października 2011 r.), a od listopada 2011 r. – w walucie CHF, spłacając do maja 2017 r. łącznie 63.706,46 CHF.

Bank w W. wykonujący działalność w ramach oddziału Bank (Spółka Akcyjna) Oddział w P. jest następcą prawnym Bank S.A. w W1.

Oceniając żądanie powodów, Sądy obu instancji były zgodne, że Umowa miała charakter konsumencki, a powodowie mieli interes prawny w żądaniu ustalenia nieważności Umowy, tylko bowiem ono może ostatecznie i całościowo usunąć stan niepewności prawnej (Umowa nie została jeszcze wykonana w całości i wynikają z niej dalej idące skutki, w tym możliwość wykorzystania przez Bank zabezpieczenia hipotecznego spłaty).

Zgadzały się również co do tego, że postanowienia określające sposoby wyliczenia kwoty wypłaconego kredytu (odsyłające do Tabeli kursów) i wysokości rat kredytu (§ 2 ust. 1 Umowy w zakresie, w jakim przewiduje przeliczanie kwoty kredytu z CHF na złote według kursu kupna waluty ustalonego przez Bank w aktualnej Tabeli kursów oraz § 13 ust. 4 Umowy w zakresie, w jakim przewiduje, że wysokość kwoty podlegającej spłacie (w złotych) oraz raty spłaty obliczana jest według kursu sprzedaży dewiz obowiązującego w Banku na podstawie Tabeli kursów) stanowiły niedozwolone postanowienie umowne. Nie były bowiem indywidualnie negocjowane (Umowa została oparta o treść wzorca, dokonanie wyboru jednego z rodzajów umowy przedstawionej przez przedsiębiorcę nie stanowi indywidualnego uzgodnienia), kształtują główne świadczenia powodów (określają podstawowe świadczenia w ramach Umowy i charakteryzują ją jako podtyp umowy kredytu - umowę o kredyt denominowany do waluty obcej), ale nie są jednoznaczne (na podstawie ich treści nie sposób ustalić wysokości świadczeń, do spełnienia których zobowiązana będzie każda ze stron umowy, ani kryteriów określania kursów walut w Tabeli), a przyznawały przedsiębiorcy prawo do jednostronnego (swobodnego, pozbawionego kontroli konsumenta) kształtowania wysokości świadczenia drugiej strony Umowy (przez ustalanie kursów w Tabeli) oraz – bez żadnego uzasadnienia - różnicowania kursu kupna i sprzedaży stosowanego dla określenia wysokości kapitału kredytu, a następnie wysokości spłaty (§ 2 ust. 1 Umowy w zakresie, w jakim przewiduje zastosowanie kursu kupna do przeliczania wypłacanych środków na złote, oraz § 13 ust. 4 Umowy w zakresie, w jakim przewiduje, że wysokość zobowiązania oraz wysokość raty spłaty będzie ustalana jako równowartość wymaganej spłaty wyrażonej w CHF - po jej przeliczeniu według kursu sprzedaży

walut), co stanowiło źródło dodatkowej prowizji, sprzeczne z dobrymi obyczajami, i rażąco naruszało interesy konsumenta. Sąd Apelacyjny zaznaczył przy tym, że to nie nierównomierny rozkład ryzyka między stronami zadecydował o abuzywności spornych klauzul, a brak rzetelnego poinformowania powodów o ich ryzyku oraz sformułowanie umowy w sposób przyznający bankowi uprawnienie do arbitralnego określania wysokości jej świadczeń.

Sądy jednolicie przyjęły też, że bez postanowień uznanych za abuzywne nie ma możliwości utrzymania Umowy w mocy, gdyż określają one główne świadczenia stron, a bez przeprowadzenia przeliczeń wynikających z denominacji nie doszłoby do ustalenia wysokości kapitału podlegającego wypłacie oraz spłacie (wyrażonego w złotych), czyli do ustalenia minimalnych, koniecznych elementów umowy odzwierciedlających *essentialia negotii* umowy kredytu bankowego. Sąd odwoławczy zauważył ponadto, że usunięcie klauzuli ryzyka walutowego jest równoznaczne z tak daleko idącym przekształceniem umowy w stosunku do zamierzonej (zmianą charakteru zamierzonego przez strony stosunku prawnego), że jej utrzymanie nie jest możliwe; *in casu* wolą stron było zawarcie umowy kredytu indeksowanego kursem CHF, a nie innego kredytu, w tym walutowego lub w PLN. Sądy zwróciły zarazem uwagę, że nie jest możliwe zastąpienie klauzul abuzywnych przepisami dyspozytywnymi, gdyż niedopuszczalne jest uzupełnianie umowy przepisem art. 56 k.c. odwołującym się do zasad współżycia społecznego i ustalonych zwyczajów, odwołaniem do art. 354 k.c. albo analogią do przepisów prawa wekslowego, a w prawie polskim nie ma jakiegokolwiek innego nadającego się do zastosowania przepisu (w szczególności nie jest nim art. 358 k.c., który nie obowiązywał w obecnym brzmieniu w dacie zawarcia Umowy i nie może mieć zastosowania do nieważnej umowy). Powodowie zaś mimo świadomości konieczności rozliczenia się z Bankiem i zapoznaniu się z jego apelacją obstawali przy żądaniu ustalenia nieważności Umowy, co eliminuje obawę, że takie ustalenie doprowadzi do niekorzystnych dla nich i nieuświadamianych przez nich skutków.

W konsekwencji Sądy uznały, że świadczenia spełnione przez powodów w wykonaniu nieważnej Umowy są świadczeniami nienależnymi i podlegają – w zakresie nieprzedawnionym - zwrotowi stosownie do tzw. teorii dwóch kondykcji (z możliwością wyrównania z zastosowaniem przepisów o potrąceniu).

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego wniósł Bank, zaskarżając go w całości. Zarzucił naruszenie prawa materialnego, tj. art. 385¹ § 1 w związku z art. 65 § 2 k.c. i z art. 4 ust. 2 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz. Urz. WE L 95 z dnia 21 kwietnia 1993 r., s. 29 ze zm.; polskie wydanie specjalne Dz. Urz. UE: rozdział 15, t. 2, s. 288 z późniejszymi sprostowaniami; dalej: „dyrektywa 93/13”), art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c. w związku z art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13, art. 385¹ § 1 i 2 k.c., art. 69 ust. 3 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Prawo bankowe (w dacie zawarcia Umowy tekst jedn. Dz. U. z 2002 r., Nr 72, poz. 665 ze zm.; dalej – „Prawo bankowe”), art. 65 i art. 358 § 2 k.c. w związku z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, art. 385¹ § 2 k.c. w związku z art. 6 ust. 1 i z motywem dwudziestym pierwszym dyrektywy 93/13 oraz art. 189 k.p.c., jak również naruszenie przepisów postępowania, tj. art. 316 § 1 w związku z art. 391 § 1 k.p.c., art. 382 oraz art. 386 § 4 w związku z 391 § 1 k.p.c. oraz art. 327¹ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c. Wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i uchylenie poprzedzającego go wyroku Sądu Okręgowego w części, tj. w zakresie punktów 1., 2. oraz 4. sentencji wyroku, i orzeczenie co do istoty sprawy przez oddalenie powództwa także w zaskarżonej części oraz o zasądzenie od powodów na rzecz pozwanego kosztów postępowania za obie instancje, ewentualnie – o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i uchylenie poprzedzającego go wyroku Sądu Okręgowego w części, tj. w zakresie punktów 1., 2. oraz 4. sentencji wyroku oraz o przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w Warszawie do ponownego rozpoznania w zaskarżonym zakresie, ewentualnie - o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu w Warszawie do ponownego rozpoznania w całości, w każdym zaś razie o zasądzenie od powodów na rzecz pozwanego kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzuty kasacyjne naruszenia przepisów postępowania (art. 316 § 1 w związku z art. 391 § 1 k.p.c., art. 382 oraz art. 386 § 4 w związku z 391 § 1 k.p.c.) zasadzają się na tezie, że w swym orzeczeniu Sąd Apelacyjny w ogóle nie uwzględnił zasad działania kredytu denominowanego, a jedynie konstrukcję kredytu indeksowanego, co miało istotny wpływ na ocenę możliwości dalszej realizacji Umowy. Zarazem, zdaniem pozwanego, uzasadnienie zaskarżonego wyroku nie

wyjaśnia, jakie jest stanowisko Sądu w odniesieniu do klauzuli denominacyjnej i jej oceny pod kątem abuzywności, co doprowadziło do sytuacji, w której Sąd orzekł o nieważności Umowy ze względu na abuzywność klauzul indeksacyjnych, choć Umowa takich klauzul nie zawiera.

Jednakże wbrew zarzutom skarżącego należy stwierdzić, że Sąd odwoławczy miał na względzie charakter i konstrukcję kredytu denominowanego, a z uzasadnienia wynika, iż o upadku Umowy zadecydowała abuzywność występujących w niej, jednoznacznie wskazanych klauzul spreadowych (wg terminologii Banku), prowadząca do upadku mechanizmu indeksacji (denominacji) i niemożliwości utrzymania Umowy o charakterze zamierzonym przez strony, co jest wystarczające dla przeprowadzenia kontroli kasacyjnej i co czyni zarzuty pozwanego gołosłownymi.

Zarzut naruszenia art. 189 k.p.c., którego skarżący dopatrył się w przyjęciu, że powodowie mają interes prawny w żądaniu ustalenia nieważności Umowy, mimo iż przysługiwało im dalej idące roszczenie o zapłatę, nie uwzględnia utrwalonej i trafnej judykatury Sądu Najwyższego, z której wynika, że dopuszczalne jest wystąpienie z żądaniem ustalenia nieistnienia stosunku kredytu ze względu na nieważność umowy kredytu, nawet jeżeli stronie przysługuje roszczenie o zwrot świadczeń spełnionych na podstawie tej umowy (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 2022 r., II CSKP 163/22, niepubl., z dnia 20 czerwca 2022 r., II CSKP 701/22, niepubl., z dnia 20 marca 2024 r., II CSKP 401/23, niepubl. i z dnia 6 września 2024 r., II CSKP 1644/22, niepubl.; por. też wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 23 listopada 2023 r., C-321/22, Provident Polska, pkt 77, gdzie wskazano, że art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 w związku z zasadą skuteczności stoi na przeszkodzie przepisom krajowym, zgodnie z ich wykładnią dokonaną w orzecznictwie, które w celu uwzględnienia wytoczonego przez konsumenta powództwa zmierzającego do stwierdzenia bezskuteczności nieuczciwego warunku w umowie zawartej z przedsiębiorcą wymagają dowodu na istnienie interesu prawnego, w sytuacji gdy uznaje się, że taki interes nie istnieje, jeżeli konsumentowi przysługuje powództwo o zwrot nienależnego świadczenia, lub gdy może on powołać się na tę bezskuteczność w ramach obrony przed powództwem wzajemnym

w przedmiocie wyegzekwowania wykonania zobowiązania wytoczonym przeciwko niemu przez tego przedsiębiorcę na podstawie tego warunku.).

Z kolei zarzut kasacyjny naruszenia art. 385¹ § 2 k.c. w związku z art. 6 ust. 1 i z motywem dwudziestym pierwszym dyrektywy 93/13 zmierza do wykazania, że wbrew zapatrywaniu Sądów obu instancji bez klauzul spreadowych i postanowień denominacyjnych dotyczących zasad wypłaty oraz spłaty kredytu, czyli bez mechanizmu denominacji, Umowa może nadal obowiązywać jako kredyt złotowy, oprocentowany według sumy stawki referencyjnej WIBOR charakterystycznej dla zobowiązań w walucie polskiej oraz marży banku.

Jednakże argumenty przedstawione przez Bank nie są wystarczające, by podważyć utrwalone i zasługujące na aprobatę orzecznictwo Sądu Najwyższego, z którego wynika, że bez dotkniętych abuzywnością tzw. klauzul przeliczeniowych (spreadowych) umowa kredytu denominowanego w walucie obcej nie może nadal obowiązywać ani jako kredyt złotówkowy (z oprocentowaniem obliczanym na podstawie wskaźnika LIBOR/SARON), ani jako tzw. kredyt czysto walutowy. W szczególności bowiem trafnie wskazuje się, że utrzymanie takiej umowy jako kredytu czysto walutowego prowadziłoby do niedopuszczalnego zniekształcenia woli stron, która ukierunkowana była od początku na wypłatę kredytu w walucie krajowej – *in casu* świadczy o tym okoliczność, że kredyt był przeznaczony na zakup nieruchomości, której cenę ustalono w PLN, a wniosek powodów o udzielenie kredytu mieszkaniowego na kwotę 440.000,00 zł w walucie CHF wynikał z wyjaśnienia im przez pracownika Banku, iż nie mają zdolności do uzyskania kredytu w PLN, natomiast mają możliwość zaciągnięcia kredytu denominowanego w CHF - a denominacja w CHF pełniła jedynie funkcję waloryzacyjną (por. wyroki Sądu Najwyższego z 10 maja 2022 r., II CSKP 694/22, niepubl., z 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22 i II CSKP 405/22, niepubl., z 20 maja 2022 r., II CSKP 713/22 i II CSKP 943/22, niepubl., z 24 czerwca 2022 r., II CSKP 10/22, niepubl., z dnia 9 grudnia 2022 r., II CSKP 1262/22, niepubl., z dnia 15 września 2023 r., II CSKP 1356/22, niepubl., z dnia 29 listopada 2023 r., II CSKP 1461/22, niepubl., z dnia 24 maja 2024 r., II CSKP 1560/22, niepubl. i z dnia 8 kwietnia 2025 r., II CSKP 2169/22, niepubl.). Wywoływałyby też zasadnicze komplikacje związane z faktem wypłaty i spłat kredytu w złotówkach. Należy ponadto pamiętać, że

w umowie kredytu denominowanego do CHF ryzyko walutowe jest już ucieleśnione w postanowieniu określającym wysokość kredytu w CHF, a abuzywność i nieskuteczność klauzuli ryzyka walutowego, niewątpliwie określającej główne świadczenie stron, prowadzi samo przez się do upadku umowy (por. postanowienie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 30 maja 2024 r., C-325/23, Deutsche Bank Polska, pkt 84-87, teza). Również próba utrzymania umowy jako kredytu złotowego napotyka zasadniczą przeszkodę, polegającą na braku kryteriów normatywnych, które umożliwiłyby określenie, jaką kwotę określoną w złotych powinien wypłacić powodowi Bank, a tym samym ustalenie, czy dokonana faktycznie wypłata odpowiadała zobowiązaniu umownemu i jakie kwoty powinni spłacać kredytobiorcy (por. wyrok SN z dnia 24 maja 2024 r., II CSKP 1560/22, niepubl.). Prowadziłaby również do wyeliminowania z umowy klauzuli ryzyka walutowego, charakterystycznego dla umowy kredytu indeksowanego czy denominowanego do waluty obcej i uzasadniającego powiązanie stawki oprocentowania ze stawką LIBOR, co jest równoznaczne z tak daleko idącym przekształceniem umowy, iż należy ją uznać za umowę o odmiennej istocie i charakterze niż zamierzone przez strony, choćby nadal chodziło tu tylko o inny podtyp czy wariant umowy kredytu (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, z dnia 13 kwietnia 2022 r., II CSKP 15/22, z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22 i II CSKP 382/22, z 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22, z 20 maja 2022 r., II CSKP 796/22, z 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22, z 26 stycznia 2023 r., II CSKP 722/22, z 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22, z dnia 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22, z dnia 29 listopada 2023 r., II CSKP 1753/22 oraz z dnia 24 maja 2024 r., II CSKP 1560/22, niepubl.).

Zarzucane w skardze kasacyjnej naruszenie art. 69 ust. 3 Prawa bankowego, art. 65 i art. 358 § 2 k.c. w związku z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 miało polegać na uznaniu za niedopuszczalne odwołania się przy wykładni Umowy do art. 69 ust. 3 Prawa bankowego, wykładni oświadczeń woli stron (art. 65 k.c.) bądź art. 358 § 2 k.c. w miejsce uznanych za niedozwolone klauzul spreadowych, mimo że pozwoliłoby to na przywrócenie równowagi kontraktowej stron przy jednoczesnym zachowaniu ważności Umowy, zgodnie z celami dyrektywy 93/13.

Zarzut ten nie może jednak odnieść zamierzonego skutku już dlatego, że pomija przesłanki, jakie muszą być spełnione, aby niedozwolone postanowienie umowne odnoszące się do sposobu określania kursu waluty obcej (w umowie kredytu indeksowanego czy denominowanego) mogło zostać zastąpione innym sposobem określenia kursu waluty obcej. W szczególności w uzasadnieniu uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego - zasada prawna - z dnia 7 maja 2021 r., III CZP 6/21 (OSNC 2021, Nr 9, poz. 56) wskazano, że zastąpienie takie wchodzi w rachubę tylko wtedy, gdy (koniunkcja przesłanek): 1) po wyłączeniu klauzuli abuzywnej umowa nie może obowiązywać, o czym decyduje obiektywne podejście w świetle prawa krajowego, a zatem wola jednej ze stron, w tym konsumenta, nie ma w tym zakresie rozstrzygającego znaczenia (por. też wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 15 marca 2012 r., C-453/10, Jana Pereničova, pkt 33-34, z dnia 14 marca 2019 r., C-118/17, Zsuzsanna Dunai, pkt 40, 51, z dnia 26 marca 2019 r., C-70/17 i C-179, Abanca Corporación Bancaria, pkt 57, z dnia 3 października 2019 r., C-260/18, Kamil Dziubak, pkt 39-41, z dnia 29 kwietnia 2021 r., C-19/20, I.W. i R.W., pkt 83, 89, z dnia 2 września 2021 r., C-932/19, OTP Jelzálogbank i in., pkt 49-50, z dnia 8 września 2022 r., C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 74, z dnia 8 września 2022 r., w połączonych sprawach C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 67, 74 oraz z dnia 12 października 2023 r., C-645/22, Luminor Bank, pkt 29, 37); 2) całkowity upadek umowy naraża konsumenta na „szczególnie niekorzystne konsekwencje”, w świetle okoliczności istniejących lub możliwych do przewidzenia w czasie sporu (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 marca 2023 r., II CSKP 617/22, niepubl.; por. też wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 3 października 2019 r., C-260/18, Kamil Dziubak, pkt 51, z dnia 8 września 2022 r., C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 67, z dnia 27 kwietnia 2023 r., C-705/21, AxFina Hungary, pkt 41 oraz z dnia 23 listopada 2023 r., C-321/22, Provident Polska, pkt 87), z uwzględnieniem rzeczywistych i bieżących interesów konsumenta i z zastrzeżeniem, że „do celów tej oceny decydująca jest wola wyrażona przez konsumenta w tym względzie” w tym sensie, że jeżeli sąd poinformował konsumenta w sposób obiektywny i wyczerpujący o skutkach prawnych oraz szczególnie szkodliwych skutkach ekonomicznych, jakie może mieć dla niego unieważnienie umowy, sąd ten nie może, po uwzględnieniu jego

woli stwierdzenia nieważności umowy, sprzeciwić się zrzeczeniu się przez niego ochrony przyznanej im przez dyrektywę 93/13 (por. wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 8 września 2022 r., C-80/21, C-81/21 i C-82/21, D.B.P., pkt 78 w związku z pkt 74-75, z dnia 16 marca 2023 r., C-6/22, M.B.,U.B.,M.B. przeciwko X S.A. (M.B. i in.), pkt 43-45 i teza oraz z dnia 12 października 2023 r., C-645/22, Luminor Bank, pkt 29; postanowienie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 18 października 2023 r., C-117/23, Eurobank Bulgaria, pkt 66), a z drugiej strony sąd nie może chronić konsumenta przed upadkiem umowy, jeżeli ocenia, że nie naraża on go na „szczególnie niekorzystne konsekwencje”, choćby konsument domagał się tej ochrony (por. wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 12 października 2023 r., C-645/22, Luminor Bank, pkt 38, 40-41); 3) istnieje przepis dyspozytywny albo przepis „mający zastosowanie, gdy strony danej umowy wyrażą na to zgodę”, który mógłby zastąpić wyłączone niedozwolone postanowienie umowne, umożliwiając utrzymanie umowy (z korzyścią dla konsumenta); jeżeli niedozwolone postanowienie umowne odzwierciedlało obowiązujący przepis ustawowy mający zastosowanie w przypadku porozumienia stron, w rachubę wchodzi także zastąpienie niedozwolonego postanowienia „tym stanowiącym punkt odniesienia przepisem ustawowym w nowym brzmieniu przyjętym już po zawarciu umowy” (por. np. wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 26 marca 2019 r., C-70/17 i C-179/17 Abanca Corporación Bancaria, pkt 59-64 i teza).

In casu zastąpienie niedozwolonych postanowień indeksacyjnych odwołaniem do kursu średniego NBP było niedopuszczalne – co trafnie zauważył Sąd odwoławczy - już z tego względu, że powodowie stanowczo domagali się uznania Umowy za nieważną.

Ponadto Sąd Najwyższy wypowiadał się już wielokrotnie co do niedopuszczalności zastąpienia niedozwolonych postanowień kursowych przez sięgnięcie do art. 69 ust. 3 Prawa bankowego, wykładni oświadczeń woli (art. 65 k.c.) albo art. 358 § 2 k.c. (por. w szczególności wyroki Sądu Najwyższego z dnia 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22 i z dnia 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22 i tam przywoływane orzecznictwo). Odrzucił też trafnie możliwość odwołania się w celu określenia oprocentowania kredytu utrzymanego jako złotowy do stawki

referencyjnej WIBOR (por. zwłaszcza wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22 i postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 27 kwietnia 2023 r., I CSK 2707/22 i I CSK 3629/22, niepubl., z dnia 2 czerwca 2023 r., I CSK 4115/22 i I CSK 4355/22, niepubl. oraz z dnia 29 listopada 2023 r., II CSKP 1753/22, niepubl.; por. też wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 27 kwietnia 2023 r., C-705/21, AxFina Hungary, pkt 41 i 50, gdzie wskazano, że art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, iż stoją one na przeszkodzie temu, by - w sytuacji gdy warunek umowny obciążający konsumenta ryzykiem kursowym powoduje ze względu na swój nieuczciwy charakter nieważność umowy kredytu denominowanego w walucie obcej, lecz spłacanego w walucie krajowej, w której jest ten warunek zawarty - umowa ta zostaje uznana za ważną, a treść zobowiązań konsumenta wynikających z tego warunku umownego została dostosowana poprzez zmianę waluty tej umowy i ustalonej w niej stopy procentowej lub poprzez ustalenie górnej granicy kursu wymiany tej waluty; por. też postanowienie Trybunału z dnia 18 października 2023 r., C-117/23, Eurobank Bulgaria, pkt 72-73, teza).

Pozostałe zarzuty kasacyjne (por. art. 385¹ § 1 w związku z art. 65 § 2 k.c. i z art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13, art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c. w związku z art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13, art. 385¹ § 1 i 2 k.c.) zmierzają do wykazania, że *in casu* – wbrew stanowisku Sądu Apelacyjnego - postanowienia umowne dotyczące denominowania kredytu czyli wyrażenia zobowiązania w walucie obcej („klauzule ryzyka walutowego”) nie stanowią niedozwolonych postanowień umownych. W tym zakresie skarżący zarzucił przede wszystkim, że Sąd nie odróżnił tych postanowień od klauzul dotyczących wyłącznie odesłania do stosowanych przez Bank kursów walutowych przy wypłacie i spłacie kredytu („klauzule spreadowe”), dokonał ich łącznej ocen, uznał wszystkie za abuzywne i wyeliminował z Umowy, przyjmując jej nieważność. Tymczasem tylko klauzule ryzyka walutowego są postanowieniami określającymi główne świadczenia stron, a ponadto zostały sformułowane w sposób jednoznaczny (prostym i zrozumiałym językiem) i jako takie w ogóle nie podlegają indywidualnej kontroli na podstawie art. 385¹ k.c. Nawet zaś gdyby podlegały, nie spełniają przesłanek uznania ich za niedozwolone postanowienia umowne. W konsekwencji po usunięciu z Umowy klauzul spreadowych zawiera ona nadal postanowienia

określające główne świadczenia stron i jako taka może być wykonywana jako umowa kredytu denominowanego.

Jednakże zarzuty te polegają na nieporozumieniu, ponieważ wbrew wywodom skarżącego Sąd Apelacyjny skupił swą uwagę na abuzywności klauzul spreadowych i jej konsekwencjach, jedynie marginalnie wzmiankując o kwestii niedozwolonego charakteru klauzul ryzyka walutowego. W szczególności stwierdził wyraźnie, że to nie nierównomierny rozkład ryzyka między stronami zdecydował o abuzywności spornych klauzul, lecz sformułowanie Umowy w sposób przyznający Bankowi uprawnienie do arbitralnego określania wysokości jej świadczeń. Oznacza to, że omawiana grupa zarzutów trafia w istocie w próżnię, co czyni ich rozpatrywanie bezprzedmiotowym.

Warto jedynie dodać, że stanowisko Sądów *meriti* co do abuzywności klauzul spreadowych pozostaje w pełnej zgodzie z utrwaloną judykaturą Sądu Najwyższego, z której wynika, iż określenie wysokości należności obciążającej konsumenta z odwołaniem do tabel kursów ustalanych jednostronnie przez bank, bez wskazania obiektywnych kryteriów, jest nietransparentne, pozostawia pole do arbitralnego działania banku i w ten sposób obarcza kredytobiorcę nieprzewidywalnym ryzykiem oraz narusza równorzędność stron, w związku z czym jest niedopuszczalne (por. wyroki Sądu Najwyższego z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, Nr 11, poz. 134, z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16, niepubl., z 19 września 2018 r., I CNP 39/17, niepubl., z 24 października 2018 r., II CSK 632/17, niepubl., z 13 grudnia 2018 r., V CSK 559/17, niepubl., z 27 lutego 2019 r., II CSK 19/18, niepubl., z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17, OSP 2019, z. 12, poz. 115, z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18, niepubl., z 29 października 2019 r., IV CSK 309/18, niepubl., z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, Glosa 2020, nr 4, s. 67 i n., z 30 września 2020 r., I CSK 556/18, niepubl., z 24 lutego 2022 r., II CSKP 45/22, niepubl., z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22, niepubl., z 27 maja 2022 r., II CSKP 314/22, niepubl., z dnia 8 listopada 2022 r., II CSKP 674/22, niepubl., z dnia 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22, niepubl., z dnia 25 października 2023 r., II CKSP 820/23, niepubl., z dnia 29 listopada 2023 r., II CSKP 1460/22, niepubl., z dnia 19 stycznia 2024 r., II CSKP 874/22, niepubl., z dnia 24 maja 2024 r., II CSKP 1560/22, niepubl. i z dnia 6 września 2024 r., II CSKP 1644/22, niepubl.).

Zapłatywanie to znajduje potwierdzenie w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, dotyczącym postanowień dyrektywy 93/13, a w szczególności w wyroku z dnia 18 listopada 2021 r., C-212/20, A. S.A., dotyczącym postanowienia zastrzeżonego w umowie kredytu indeksowanego do franka szwajcarskiego przewidującego, że raty kredytu są wyrażone w walucie obcej i w dniu wymagalności pobierane są z rachunku bankowego kredytobiorcy, według kursu sprzedaży zgodnie z tabelą obowiązującą w banku na koniec dnia roboczego poprzedzającego dzień wymagalności raty spłaty kredytu (pkt 19). Przypominając, że przewidziane w art. 5 dyrektywy 93/13 wymaganie przejrzystości postanowień umownych musi podlegać wykładni rozszerzającej i nie może zostać zawężone do ich prostego i zrozumiałego charakteru pod względem formalnym i gramatycznym (pkt 41), Trybunał zwrócił tam uwagę, iż w przypadku spornej klauzuli indeksacyjnej problem dotyczy nie tyle jej jednoznaczności, ile niewskazania sposobów ustalania kursu wymiany stosowanego do obliczenia rat spłaty, gdyż nie precyzuje ona wszystkich czynników uwzględnianych przez bank w celu ustalenia kursu wymiany stosowanego przy obliczaniu rat spłaty kredytu hipotecznego (pkt 47-48). We wcześniejszym swym orzecznictwie zaś wyjaśnił, że dla poszanowania wymogu przejrzystości zasadnicze znaczenie ma kwestia, czy umowa kredytu przedstawia w sposób przejrzysty powód i szczególne cechy mechanizmu zamiany waluty obcej, a także stosunek pomiędzy tym mechanizmem a mechanizmem przewidzianym w innych warunkach umowy, tak aby konsument był w stanie zrozumieć, w oparciu o jednoznaczne i zrozumiałe kryteria, wpływające dla niego z tej umowy konsekwencje ekonomiczne (pkt 49). Istotne jest zatem to, czy w świetle całokształtu istotnych okoliczności faktycznych, w tym reklamy i informacji dostarczonych przez kredytodawcę w ramach negocjacji danej umowy kredytu, właściwie poinformowany oraz dostatecznie uważny i racjonalny przeciętny konsument może nie tylko dowiedzieć się o istnieniu wahań kursów wymiany ogólnie obserwowanych na rynku walutowym, ale również oszacować - potencjalnie istotne - konsekwencje ekonomiczne, jakie ma dla niego zastosowanie kursu sprzedaży przy obliczaniu rat kredytu, którymi zostanie ostatecznie obciążony, a w rezultacie także całkowity koszt zaciągniętego przez siebie kredytu (pkt 50). Wprawdzie Trybunał dostrzegł, że kurs wymiany zmienia się w długim okresie i w przypadku umowy kredytu indeksowanego

do waluty obcej na okres 40 lat kredytodawca nie może przewidzieć zmiany obciążenia finansowego, jakie może pociągnąć za sobą mechanizm indeksacji przewidziany w umowie (pkt 51), jednakże stwierdził, iż okoliczność ta nie może uzasadniać niewskazania w postanowieniach umowy oraz w ramach informacji dostarczonych przez przedsiębiorcę w trakcie negocjacji umowy kryteriów stosowanych przez bank w celu ustalenia kursu wymiany mającego zastosowanie do obliczania rat spłaty, co umożliwiłoby konsumentowi określenie w każdej chwili tego kursu wymiany (pkt 53). Konsument bowiem musi móc zrozumieć, do czego się zobowiązuje, zwłaszcza co do sposobu obliczenia rat spłaty kredytu, który zaciąga (pkt 54). W rezultacie Trybunał stwierdził, że art. 5 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, iż treść klauzuli umowy kredytu zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem ustalającej cenę zakupu i sprzedaży waluty obcej, do której kredyt jest indeksowany, powinna, na podstawie jasnych i zrozumiałych kryteriów, umożliwić właściwie poinformowanemu oraz dostatecznie uważnemu i racjonalnemu konsumentowi zrozumienie sposobu ustalania kursu wymiany waluty obcej stosowanego w celu obliczenia kwoty rat kredytu, w taki sposób, aby konsument miał możliwość w każdej chwili samodzielnie ustalić kurs wymiany stosowany przez przedsiębiorcę (pkt 55, teza). Przypominając również, że przestrzeganie wymagania transparentności postanowienia stanowi jeden z czynników, które sąd krajowy powinien wziąć pod uwagę przy dokonywaniu oceny abuzywności tego postanowienia na podstawie art. 3 ust. 1 tej dyrektywy 93/13 (pkt 58), Trybunał zasugerował, iż przedmiotowe postanowienie dotyczące indeksacji, niepozwalające konsumentowi na samodzielne określenie w każdej chwili kursu wymiany stosowanego przez przedsiębiorcę, ma abuzywny charakter (pkt 64). Zastrzegł przy tym, że badanie, czy istnieje znaczna nierównowaga wynikających z umowy praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta, nie może ograniczać się do ekonomicznej oceny o charakterze ilościowym, dokonywanej w oparciu o porównanie z jednej strony całkowitej kwoty transakcji będącej przedmiotem umowy, a z drugiej strony kosztów, które zgodnie z tym warunkiem obciążają konsumenta. Znacząca nierównowaga może bowiem wynikać z samego faktu wystarczająco poważnego naruszenia sytuacji prawnej, w której konsument, jako strona danej umowy, znajduje się na mocy właściwych przepisów krajowych,

w postaci czy to ograniczenia treści praw, które zgodnie z rzeczonymi przepisami przysługują mu na podstawie tej umowy, czy to przeszkody w ich wykonywaniu, czy też nałożenia na niego dodatkowego obowiązku, którego nie przewidują normy krajowe” (pkt 65-66; por. też np. wyroki Trybunału z dnia 27 stycznia 2021 r., C-229/19 i C-289/19, Dexia Nederland, pkt 49, z dnia 13 października 2022 r., C-405/21, Nova Kreditna Banka Maribor, pkt 22, z dnia 21 września 2023 r., C-139/22, mBank (Polski rejestr klauzul niedozwolonych), pkt 54 oraz postanowienie Trybunału z dnia 30 maja 2024 r., C-325/23, Deutsche Bank Polska, pkt 58-59, 69-71). W ujęciu Trybunału abuzywność postanowienia sugeruje to, że konsumenci nie zostali uprzedzeni o dodatkowej korzyści Banku wynikającej z przeliczeń, jak również to że korzyść ta nie ma żadnego ekwiwalentu (por. postanowienie Trybunału z dnia 18 października 2023 r., C-117/23, Eurobank Bulgaria, pkt 48-50, teza).

Z tych względów, na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.

Monika Koba

Marta Romańska

Roman Trzaskowski

(K.L.)